

SMANJIVANJE ONEČIŠĆENJA OKOLIŠA KROZ ZELENI SOCIJALNI RAD I AKTIVAN ANGAŽMAN GRAĐANA I JAVNOPRAVNIH TIJELA*

Matea Novak

studentica 1. godine Sveučilišnog diplomskog studija
Socijalni rad, Pravnog fakulteta Osijek
E-adresa: matea.novak89@gmail.com

Pregledni rad

UDK 364.464:349.6

Rad primljen 30. travnja 2025.

Sažetak

U današnjem svijetu smanjivanje onečišćenosti okoliša predstavlja jednu od složenijih problematika. Kako bi se potaknule promjene, potrebno je djelovati interdisciplinarno, pri čemu se naglasak stavlja na aktivan angažman građana, javnopravnih tijela i socijalnog rada. Zeleni socijalni rad obuhvaća holističko pristupanje problematici jer se važnost ekološke svijesti prenosi u cjelovite društvene strukture na nacionalnoj i globalnoj razini. Stoga se stavlja naglasak na edukaciju građana kako bi se podizanjem razine znanja, neodrživa praksa ljudskog djelovanja preoblikovala u modele održivosti. Pri tomu se naglašava dužnost javnopravnih tijela da implementiraju zakonodavstvo koje će se dugoročno temeljiti na očuvanju čovjekova suživota s okolišem. S ovog aspekta, socijalni radnik djeluje kao posrednik između glasa građana i javnopravnih tijela, promičući vrijednosti međugeneracijske odgovornosti, socijalne i ekološke pravednosti. Shodno navedenom, sinergijsko djelovanje javnopravnih tijela, zelenog socijalnog rada i aktivnog građanskog angažmana stvara sigurnosni okvir u kojemu se štite najviše ustavne vrednote i ostvaruje pravo na čist okoliš.

Ključne riječi: javnopravna tijela, građanska participacija, zeleni socijalni rad, održivi model, zagađenost, onečišćenost, ekološka svijest

* Rad je nagrađen Rektorovom nagradom u akademskoj godini 2024./2025. za izvrstan seminarski rad iz predmeta Osnove upravnog prava i organizacija uprave, napisan pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Ane Đanić Čeko.

1. UVOD

U suvremenom dobu problem onečišćenja okoliša jedan je od najsloženijih izazova. Shodno tome, kako bi se zaštitila pojedinčeva kvaliteta života i okolišni ekosustav, ovoj je problematici potrebno pristupiti interdisciplinarno. Uzimajući u obzir višedimenzionalni proces onečišćenja okoliša, nužno je okupiti različite stručnjake koji će svojim znanjima i vještinama s građanima raditi na svladavanju štetnih djelovanja. Vodeća nacionalna tijela poput javnopravnih tijela i ostalih dionika, kojima se djelokrug temelji na područjima moći, identificiraju važnost oblikovanja socijalnih i ekoloških politika koje podupiru ekološka načela s ciljem zaštite prirode i okoliša. Osim politika, nužan je sklad zakonodavstva sa smjernicama koje se temelje na održivom razvoju i ostvarenju zelene tranzicije.

Važnost ove tematike slijedi iz sve veće potrebe za pronalaženjem djelotvornog i uspješnog rješenja kojim će se suzbiti neodržive prakse i uspostaviti učinkovit način djelovanja. Ovaj rad pruža temeljiti pregled povezanosti zelenog socijalnog rada s javnopravnim tijelima i aktivnom participacijom građana, a koji predstavljaju preduvjet za ostvarenje sustavne promjene unutar opisanog područja.¹

Cilj ovog rada prikazan je kroz značajnost sinergijskog djelovanja socijalnog rada, građanske participacije i rada javnopravnih tijela. Unutar rada primijenjena je analiza sekundarnih podataka s komparacijskom snagom nacionalnih i globalnih okvira. Isto tako, unutar rada predstavljena je snažna povezanost između ostvarenja ekološke pravednosti i razvoja održivog modela. Ovako konstruiran koncept služi za moderniziranje politika i strateških planova kojima se omogućuje stvaranje pozitivnih promjena, kako za gospodarstvo i društveni napredak tako i za ekološki razvitak i zaštitu. Inovativno vođenje gospodarstva rezultira očuvanjem stabilne povezanosti između zajednice, očuvanja prirode i profitne dobiti.² Ostvarivanjem ekološke pravednosti stvaramo visoku razinu zaštite zajednice (društva). Stoga je potrebno uspostaviti balans između društvenih i ekoloških potreba, kako bi se očuvali resursi koje nam pruža priroda.

Rad je strukturiran prema poglavljima: prvo poglavlje predstavlja uvod, zatim se u drugom detaljno opisuje teorijski okvir onečišćenja te se osvrće na globalne i nacionalne okvire kojima se uređuje zaštita prirode i okoliša. No, važno je naglasiti kako navedeno poglavlje prikazuje temeljna načela zaštite okoliša Europske unije (dalje: EU). Treće poglavlje pruža dublji uvid u djelovanje javnopravnih tijela i transparentnosti informacija kao temeljnog građanskog i ustavnog prava. Četvrto poglavlje pak prikazuje perspektivu zelenog socijalnog rada u kreiranju održivog suživota i ostvarenja društvene promjene podizanjem razine ekološke svijesti. Potom se unutar zadnjeg poglavlja stavlja nagla-

¹ Fitzpatrick, Tony, (Ed.), *Understanding the environment and social policy* (1st ed.), Policy Press, 2011., str. 137.

² Tišma, Sanja; Boromisa, Ana-Maria; Funduk, Marina; Čermak, Helena, *Okolišne politike i razvojne teme*, Alineja, 2017., str. 229.

sak na važnosti aktivizma građana i kolektivne odgovornosti kroz uspostavu uspješne suradnje između svih dionika društvenog poretka koja uključuje djelovanje: pojedinca, lokalne zajednice, javnopravnih tijela i najviših instanci. U završnom se dijelu daju zaključna razmatranja.

2. TEORIJSKA PODLOGA KROZ GLOBALNE I NACIONALNE OKVIRE

U teorijskoj podlozi koncepcija onečišćenja sadrži raznovrsne varijante kontaminacije okolišnog sustava, što se najčešće očituje kroz opadanje kvalitete tla, zraka i vodenih površina. Uzroci onečišćenja mogu biti višestruki od kojih su najčešći: nuklearni otpadi, oslanjanje na neobnovljive izvore energije, upotreba različitih kemikalija, minerala, ili prirodnih izvora poput otpadnih voda ili otpada iz kućanstava.³ Primjerice, onečišćenje zraka u suvremenom društvu predstavlja jedan od najčešćih oblika onečišćenja, a proizlazi iz industrijskih emisija, automobilskih i energetske plinova, agrarnih i drugih aktivnosti. Negativni učinci onečišćenja oblikuju dugoročne posljedice koje uzrokuju mnogobrojne teškoće u zdravstvenom, socijalno-ekonomskom i ekološkom području. Shodno navedenom, pojedinci koji stanuju na području na kojem je zrak onečišćen, statistički češće obolijevaju od kardiovaskularnih bolesti. Isto tako, važno je naglasiti da je ovakav oblik onečišćenja zaslužan za čak sedam milijuna smrti stanovnika na godišnjoj razini. Dakako, najizloženije su najranjivije skupine društva: djeca, osobe starije životne dobi i pojedinci kod kojih je razvijen već neki drugi oblik zdravstvenih oboljenja.⁴ Prema tome se može zaključiti kako manjak ekološke svijesti rezultira stvaranjem posljedica koje zahvaćaju sve sustavne razine društva polazeći od pojedinca, pa sve do globalnog makro sustava.

Kontinuiranim razvojem industrijalizacije, čist i zdrav okoliš sačinjavaju ključne konstrukte koji zahtijevaju djelovanje na nacionalnim i globalnim razinama.⁵ Uspješnost implementacije svakog pojedinog dokumenta, akcije ili inicijative u velikoj mjeri ovisi i temelji se na razini djelotvornosti suradnje državnih tijela, lokalne i područne (regionalne) samouprave, javnih službi, nevladinih organizacija, sugrađana i sektora koji se nalaze u kategoriji privatnog vlasništva. Sveobuhvatnom primjenom globalnih strategija koje se vezuju uz problematiku onečišćenja prirode i okoliša, potrebno je kroz definiranje glavnog cilja uskladiti i s postojećim nacionalnim i međunarodnim politikama te njihovo djelovanje preoblikovati i prilagoditi primarnoj svrsi određene strategije. Složenost ove tematike itekako je vidljiva u zapreci formuliranja učinkovitih međunarodnih ugovora

³ Ostojić, Jerolim, Onečišćenje morskog okoliša nuklearnim tvarima, Trogir, 2009., str. 18.

⁴ Kuehn, B. M. WHO: More than 7 million air pollution deaths each year. JAMA, god. 311, br.15, 2014., str. 1486.

⁵ Westkämper, Engelbert, Towards the re-industrialization of Europe: A concept for manufacturing for 2030., Springer Vieweg, 2014., str. 103.

zbog pojavnosti prepreka koje se događaju pri uspostavljanju dogovora oko odgovornosti i ravnopravnom dijeljenju tereta.⁶ S obzirom na navedeno, jasno je kako je proces smanjivanja onečišćenja jedan od najozbiljnijih izazova koji zahtijeva holistički pristup problematici.⁷ Unutar postizanja adekvatne zaštite okoliša, potrebno je uključiti perspektivu zelenog socijalnog rada i uspostaviti uspješnu suradnju između javnopravnih tijela i društva. No, isto tako potrebno je nacionalno i globalno umreženje. Stoga, međunarodni sporazumi, strategijski dokumenti i inicijative stvaraju okvir s pomoću kojeg se pokušava učinkovito djelovati protiv daljnjeg onečišćenja. Međunarodna politika ovog područja početak svog djelovanja vezuje uz donošenje Deklaracije o čovjekovu okolišu. Koncipirana je na temelju organizacije prvog međunarodnog kongresa o zaštiti čovjekova okoliša, koji je održan u Stockholmu 1972. Prema načelima navedene konferencije, naglašava se dužnost svake pojedine države da poduzme odgovarajuće mjere kad je posrijedi zaštita okoliša, s time da se ne prouzrokuje šteta ostalim državama i njihovim ekosustavima koji se nalaze izvan nacionalnog pravnog okvira. Načela konferencije nisu bila pravno obvezujuća. No, ističe se uobičajena protokolna praksa državne regulacije razvijajućih oblasti međunarodnog sustava prava da se kroz deklaracije, koncipirane preporuke ili slične vrste dokumenata koji još uvijek ne uključuju pravnu obvezu, prvotno definiraju uopćena, glavna načela i temeljni ciljevi.⁸

Shodno navedenom, postupno će se tijekom vremena iz općeg koncepta razvijati oblici ugovora ili će postati dio običajnog prava koji će biti usvojeni i pravno obvezujući. Upravo prema uzoru na ovu svjetsku konferenciju koncipirani su mnogobrojni međunarodni dokumenti, paktovi, ugovori kao i konvencije. Nedugo nakon toga, UN odlučuje prema primjerima dobre prakse osnovati program koji je namijenjen zaštiti okoliša s naglaskom na usklađivanje ciljeva koji se odražavaju na globalnoj razini. Konferencija koja se održala 1992. u Rio de Janeiru predstavljala je novi inovativni pristup koja odgovora na izazove druge generacije okolišnih problema.⁹ Naime, ubrzanim industrijskim razvojem došlo je do mnogobrojnih ekosustavnih posljedica koje se očituju kroz klimatske promijene, narušavanje bioraznolikosti i pojavu ozonskih rupa. U prvotnoj Stockholmskoj konferenciji ili u tadašnjim međunarodnim ugovorima nije bilo postavljene jasne definicije ili načela koji bi sankcionirali negativne učinke ljudskog djelovanja. Navedena problematika zahtijeva kreaciju potpuno novog pristupa, koji će u planovima razvoja izravno obuhvatiti zaštitu prirode i okoliša. Shodno navedenom, došlo je do formiranja

⁶ Kolb, Robert, *The international law of state responsibility: An introduction*, Edward Elgar Publishing, 2017., str. 9.

⁷ Awewomom, Jonathan; Dzeble, Felicia; Takyi, Yaw; Doudu, Ashie; Winfred, Ettey; Emil Nana, Yaw; Osei Afua, Patricia; Eyram, Sackey; Lyndon, Nii; Adjiri, Opoku; Francis, Akoto, Osei, *Addressing global environmental pollution using environmental control techniques: A focus on environmental policy and preventive environmental management*, Discover Environment, god. 2, br.1, 2024., str. 2.

⁸ Herceg, Nevenko, *Okoliš i održivi razvoj*, Zagreb, Hrvatska: SYNOPSIS d.o.o., 2013., str. 264.

⁹ Nekić, Bruno; Krajnović, Aleksandra, *Politika zaštite okoliša u RH nakon pristupanja Europskoj uniji*, Tranzicija, god. 16, br. 34, 2024., str. 41.

koncepta koji se zasniva na održivom razvoju.¹⁰ Pri tome u 1987. upravo ovaj inovativni model postavljen je u središte zaštite prirode i okoliša. Pa se tako idejom održivosti razvijaju neki od temeljnih dokumenta od kojih se ističe Agenda 21 koja predstavlja pravno neobvezujući plan akcije UN-a. Isto tako, koncipirana je Deklaracija koja se vezuje uz okoliš i razvoj te u svojoj strukturi sadrži dvadeset i sedam načelnih vrijednosti.¹¹

Europska unija u suradnji s nacionalnim vladama definira specifične ciljeve koji pospješuju strukturiranje dugoročnih strategija kojima se štiti okoliš od 2020. i omogućava oblikovanje slikovitog viđenja ciljeva koji se trebaju ostvariti do 2050. Kako bi se postojeća vizija realizirala, potrebna su dodatna ulaganja u istraživačke procese, oblikovanje zakonskih osnova i dostatnog stupnja financiranja.¹² Pridržavajući se smjernica kojima se povećavaju prirodni resursi i kapitalizacija, države članice EU-a oblikuju gospodarstvo koje se temelji na visokoj konkurentnosti. Time se štiti zdravlje i dobrobit svih građana država članica EU-a koje uživaju najvišu razinu zaštite okoliša u cijelom svijetu. Učinkovitim sprječavanjem daljnjeg onečišćenja okoliša i investiranjem u ekološke inicijative otvaraju se prostori za kreiranje inovativnih poslovnih prilika i radnih pozicija koje imaju pozitivan učinak na buduća ulaganja. Brojna istraživanja koja su rezultirala utvrđenim uzrocima i posljedicama prema znanstvenim spoznajama, postupno se oblikovao suvremeni pristup zaštiti okoliša i smanjenju onečišćenja unutar EU-a.¹³

No za ostvarenje djelotvornog učinka potrebno je prilagoditi nacionalni zakonski okvir onom europskom.¹⁴ U ovom segmentu vrlo važnu ulogu pri uspostavi usklađenosti zakonodavstva između nacionalne i europske razine ima Europska komisija. Njezina je misija osigurati da sve države članice EU-a ispravno implementiraju primarno i sekundarno europsko zakonodavstvo. Osim navedenog, glavno je tijelo koje aktivno djeluje kao predlagatelj različitih političkih ideologija i zakonskih okvira koji pridonose očuvanju čistog okoliša. Odgovoran pristup prema zaštiti prirode i okoliša od javnog je interesa za sve građane na globalnoj i nacionalnoj razini. Kada se sagledava nacionalna razina zaštite okoliša i smanjivanje onečišćenja u Republici Hrvatskoj, kao jedna od članica EU-a preko javnopravnih tijela i građanske participacije Republika Hrvatska teži smanjiti onečišćenje prirode i okoliša te time osigurati definirane ustavne vrednote zdravog i čistog okoliša.¹⁵

¹⁰ Ostojić, Jerolim, Onečišćenje morskog okoliša nuklearnim tvarima, Trogir, 2009., str. 2.

¹¹ Bilas, Vlatka; Franc, Sanja; Ostojić, Rajko, Višedimenzionalnost održivog razvoja, Notitia d.o.o., 2017., str. 125.

¹² Gongeta, Sanja; Roša, Adriana; Garvanović, Domagoj, Zakonodavstvo zaštite okoliša u Europskoj uniji – Izazovi i utjecaj na gospodarstvo, Tranzicija, god. 23, br. 46, 2020., str. 79.

¹³ Selin, Henrik; Vandever, Stacy, European Union and environmental governance, Routledge, 2015., str. 146.

¹⁴ Camilla, Adelle; Katja, Biedenkopf; Diarmuid, Torney, European Union external environmental policy: Rules, regulation and governance beyond borders, Springer, 2018., str. 10.

¹⁵ Ofak, Lana, Usklađivanje hrvatskoga zakonodavstva s pravom EU-a u području zaštite voda s posebnim osvrtom na sudjelovanje javnosti i pristup pravosuđu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, god. 39,

Stoga, na nacionalnoj razini postoje različita javnopravna tijela čiji je cilj smanjiti zagađenje ekosustava pružanjem adekvatne zaštitne reakcije i koncipiranjem odgovarajućih preventivnih aktivnosti. Neke koje je važno istaknuti, zbog njihove uspješne provedbe unutar prakse, bilo bi ministarstvo čiji se djelokrug vezuje uz zaštitu okoliša te se aktivno bavi promicanjem zelene tranzicije.¹⁶ Uz to, pridaje mu se glavnina odgovornosti za provođenje i implementiranje nacionalnih politika, kao i njihovo rekonstruiranje unutar područja zaštite okoliša i održivosti. Isto tako, time se pospješuje znatno smanjenje onečišćenosti okoliša zbog naglaska na koordinaciju ekosustavnih zaštitnih vrijednosti.¹⁷ Također, postupanje iziskuje kontinuiranu orijentaciju prema ostvarenju dugoročne održivosti koja podrazumijeva aktivan angažman građana radi cjelovitog odgovora na suvremene ekološke izazove.¹⁸

2.1. PRIKAZ VODEĆIH GLOBALNIH INICIJATIVA ZA OČUVANJE OKOLIŠA- EUROPSKI ZELENI PLAN, UN-OVA AGENDA 2030.

Europski zeleni plan (dalje: EZP)¹⁹ predstavlja jedan od strateških dokumenata koji je pokrenut 2019., a sadrži niz smjernica i ciljeva koji su usmjereni na ostvarenje zelene tranzicije. Ovako formulirani ciljevi usmjereni su prema modelu održivosti koji podrazumijeva mijenjanje gospodarstva kako bi se očuvali ekološki sustavi, uz istovremeno stvaranje uvjeta za napredovanje gospodarstva.²⁰ Stoga, zbog potrebe za višedimenzionalnim pristupom, kako bi se smanjilo onečišćenje i zaštitio ekosustav, bilo je nužno razraditi ovaj plan na više segmenata. Pa se tako ova globalna inicijativa može sagledavati kao zahtjev za djelotvornim interdisciplinarnim radom stručnjaka kojom se sustavno obuhvaćaju različita sektorska područja.²¹ Ovaj korak je vrlo važan kako bi se ostvario jedan od glavnih ciljeva plana, a to je ostvarivanje klimatske ravnoteže koja se očituje kao pogodujući faktor neutralnosti.²² Shodno tome, postavljaju se restriktivnije mjere

br. 1, 2018., str. 281.

¹⁶ Zakon o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave, Narodne novine, broj 85/2020, 21/2023, 57/2024, čl. 9.a.

¹⁷ Horvat, Gordana, Samoupravni djelokrug u zaštiti okoliša, Hrvatska i komparativna javna uprava, god. 8, br. 3, 2008., str. 632.

¹⁸ González, Hauck; Sué, Kunz, Raffaella; Milas, Max (Eds.), Public international law: A multi-perspective approach (1st ed.), Routledge, 2024., str. 460.

¹⁹ Europski zeleni plan, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/european-green-deal/>, pristupljeno 21. prosinca 2023.

²⁰ Siddi, Marco, A green revolution? A tentative assessment of the European Green Deal, International Organisations Research Journal, god. 16, br. 3, 2021., str. 85.

²¹ Dyrhaug, Helene; Kurze, Kristina (Eds.), Making the European Green Deal work: EU sustainability policies at home and abroad (1st ed.), Routledge, 2023., str. 19.

²² Duić, Dunja; Čemalović, Uroš (ur.), Zakonodavstvo zaštite okoliša i održivi ekonomski razvoj u EU. Sveučilište J. J. Strossmayera, Pravni fakultet Osijek, 2022., str. 15.

proizvodnog sektora i industrije kroz istovremeno promicanje različitih inovacija kojima se potiče korištenje obnovljivih izvora energije.²³

Posebno usmjerenje vidljivo je u težnji za postizanjem energetske transformacije koja podrazumijeva brojne reforme kojima će se postupno ukidati fosilni resursi s ciljem stavljanja naglaska na korištenje obnovljivih i ekoloških prihvatljivih izvora energije.²⁴ EZP isto tako obuhvaća okvir djelovanja kojima se štiti bioraznolikost, a prema tome podrazumijeva se postupno smanjivanje opasnih emisija i otrovnih čestica u atmosferi na oko 30 % u idućih pet godina unutar EU-a.²⁵ Kako bi provođenje i implementacija ovog plana bila uspješna, potrebno je eliminirati jedan od ključnih problema koji se odnosi na integriranje politika vezanih uz energetiku između članica koje su dio EU-a.²⁶ Takav proces omogućuje stvaranje pozitivnih promjena koje dovode do ostvarenja klimatske neutralnosti. Stoga je vrlo bitno osigurati potrebne financijske alate i mehanizme koji će pomoći pri stvaranju pravedne tranzicije i održivog modela gospodarstva. Prvenstveno se sredstva usmjeravaju na one zajednice i područja koja se smatraju najrizičnijima zbog velike potrošnje fosilnih goriva to jest, neobnovljivih izvora energije.²⁷

S druge strane, Agenda UN-a predstavlja program održivog razvoja unutar vremenskog okvira koji se zaključuje s 2030.²⁸ Koncipirana je tako da sadrži ukupno 17 ciljeva koji pokrivaju mnoštvo različitih područja poput osiguravanja zaštite ekosustava, gospodarskog i ekonomskog rasta i brojne druge. Osim toga, ovaj plan djeluje na globalnoj razini posebice u spektru zaštite prirode i okoliša. Shodno tome, vidljivo je kako cilj koji se odnosi na poduzimanje hitnih koraka kako bi se suzbile klimatske oscilacije apelira na poduzimanje onih radnji koje će u znatnoj mjeri smanjiti proizvodnju stakleničkih plinskih emisija. Kako bi to bilo moguće, važno je ojačati mehanizme otpornosti kojima bi se neutralizirale brze klimatske promjene s naglaskom na razvijanje zelenih inovacija i tehnologija.²⁹

²³ Chomsky, Noam; Pollin, Robert (Eds.), *Climate crisis and the global green new deal: The political economy of saving the planet*, Haymarket Books, 2020., str. 131.

²⁴ Aronoff, Kate; Battistoni, Alyssa; Cohen, Daniel; Aldana; Riofrancos, Thea, *A planet to win: Why we need a Green New Deal*, Verso, 2019., str. 54.

²⁵ Hafner, Manfred; Raimondi, Pier, Paolo, *Priorities and challenges of the EU energy transition: From the European Green Package to the new Green Deal*, *Russian Journal of Economics*, god. 6, br. 4, 2020., str. 379.

²⁶ Cox, Stan, *The Green New Deal and beyond: Ending the climate emergency while we still can*, City Lights Books, 2020., str. 90.

²⁷ Bhuyan, Rupaleem; Wahab, Stéphanie; Park, Yoosun, *A green new deal for social work*. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, god. 34, br. 3, 2019., str. 293.

²⁸ Transformiranje našeg svijeta: Agenda za održivi razvoj do 2030., <https://sdgs.un.org/2030agenda>, pristupljeno 11. siječnja 2024.

²⁹ Tutak, Magdalena; Brodny, Jaroslaw Bindzár, Peter, *Assessing the level of energy and climate sustainability in the European Union countries in the context of the European Green Deal strategy and Agenda 2030*, *Energies*, god. 14, br. 6, 2021., str. 27.

Navedeni program temelji se na načelima pravednosti, a to podrazumijeva jamstvo blagodat razvoja državama koje je primjenjuju. Stoga je vrlo bitno krenuti od informiranja ponajprije lokalnih i regionalnih zajednica kako bi se na toj razini shvatila sva složenost problematike onečišćenja te percipirale brojne posljedice koje ono ima na okoliš i kvalitetu čovjekova života. Kroz informiranje zajednice i ostalih dionika podižemo svijest o važnosti rada na ovakvim pitanjima i uključujemo mlade u sudjelovanje i zagovaranje održivih inicijativa. S takvim koncipiranim aktivnostima postupno se oblikuju društvene navike i stvaraju se stabilne strukture unutar kojih se očituje poželjan balans zdravih navika. Vrlo je bitno da se pojedinac pridržava zahtjeva koji su objašnjeni unutar svakog cilja jer će problem onečišćenosti okoliša u suvremenom dobu biti sve izraženiji pa se zahtijeva konkretno djelovanje.³⁰ Ovaj program UN-a identificira izravnu povezanost između ekonomskog rasta, društvenog boljitka i okoliša te zahtijeva integrativnu povezanost ovih dimenzija.

U suvremenom dobu velik problem predstavlja i onečišćenje voda. Stoga se cilj koji se nalazi pod brojem četrnaest odnosi na zaštitu morskih površina i oceana tako što će uspostaviti adekvatnu zaštitu pogođenog područja i u znatnoj mjeri optimizirati onečišćene površine. No, osim uspostave održivog modela vodenih površina potrebno je usmjeriti pozornost i na zračni sustav što se postiže ostvarivanjem cilja koji se nalazi pod brojem petnaest. Ozbiljno onečišćenje zraka događa se zbog i dalje velikog oslanjanja na neobnovljive izvore energije te goriva koja su štetna za bioraznolikost i ekosustav. Pa cilj koji se nalazi pod brojem sedam naglašava upravo važnost prelaska na obnovljive i održive izvore energije.³¹ Ujedinjeni narodi imaju ulogu pružiti pomoć i podršku svim državama članicama kako bi zajedničkim snagama uspješno ostvarili ciljeve održivog razvoja. Stoga redovite analize i izvještaji svake pojedine države članice stvaraju uvjete za pravovremeno utvrđivanje izazova i njihovo uspješno otklanjanje. Stvaranje održivog učinka povezano je s razinom uloženog angažmana svih aktera kako bi se djelotvorno oblikovala sustavna promjena koja bi osigurala društvu i budućoj generaciji siguran i očuvan planet.³²

2.2. TEMELJNA NAČELA ZAŠTITE OKOLIŠA EUROPSKE UNIJE

Sagledavajući politiku EU-a koja se vezuje uz zaštitu okoliša, vidljiva su četiri osnovna načela. Prvo načelo vezuje se uz mjeru predostrožnosti koja donosi smjernice o načinu na koji treba sagledavati dopunske dokaze, dođe li do situacija unutar koje postoji vjero-

³⁰ Hrzić, Larisa; Dujić, Lucija; Gerovac, Petra, Mladi i zaštita okoliša: Istraživanje stavova mladih grada Splita o ekološkoj osviještenosti te navikama i aktivnostima vezanim uz zaštitu okoliša, Školski vjesnik, god. 72, br. 1, 2023., str. 145.

³¹ Pavić-Rogošić, Lidija, Novi izazov – Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030, Održivi razvoj zajednice – ODRAZ, 2017., str. 8.

³² Gölçek, Ali; Gökhan, Güdek-Gölçek, Harmonizing global efforts in meeting sustainable development goals, IGI Global, 2024., str. 2.

jatnost da će određena politička aktivnost ili okvir prouzrokovati štetu za okoliš ili zdravstvenu dobrobit građana. Ovakvo polazište detaljno analizira znanstvene teze unutar kojih postoji vjerojatnost da se temelje na nesigurnosti, to jest nedostatku cjelovite slike gledišta kojom bi se mogli jasno identificirati pozitivni i negativni učinci.³³ Među općim načelima ističe se i važnost prevencije koja se temelji na sprječavanju daljnjeg onečišćenja okoliša. Kako bi navedeni postupak bio uspješan, potrebno je koncipirati preventivne mjere kojima će se uspješno otkloniti opasnost od nastanka novih štetnih učinaka za okoliš. Isto tako, vrlo je važno naglasiti da se prevencija uvelike razlikuje od intervencije. Glavna razlika počiva u tome što se intervencija usredotočuje na postojeće štete te bira najbolji mogući model kako bi reagirala na nastalo zagađenje, dok se prevencija primarno temelji na sprječavanju novih opasnosti koje bi dovele do štetnih posljedica za okoliš. Shodno tome, vrlo je važno da se postojeći resursi usmjere na izgradnju kvalitetnih preventivnih aktivnosti kako bi se pružila odgovarajuća i pravovremena podrška. Nadalje, unutar općih načela vidljivo je kako globalna politika EU-a zagovara dužnost onečišćivača u sklopu poduzimanja konkretnih i obveznih mjera koje rezultiraju saniranjem negativnih efekata. Isto tako, postoji mogućnost plaćanja određenih troškova koji su nastali zbog opasnih radnji, a kojima je ugrožena kvaliteta života stanovništva određenog područja.³⁴ Ovo načelo predstavlja ključni dio Direktive 2004/35/EZ³⁵ koja opisuje i konkretizira odgovornosti profesionalnih aktivnosti i njihova djelovanja prema okolišu. Također, ima cilj umanjivanja i sprječavanja razvoja negativnih efekata koji bi se izravno odrazili na cijeli okolišni sustav. U kontekstu složenosti ekoloških problema prvenstveno je potrebno raditi na jačanju suradnje s međunarodnim tijelima i organizacijama.³⁶ Angažmanom javnopravnih tijela u oblikovanju globalnih inicijativa otvaraju se mogućnosti kojima bi se osigurale provedbene potpore koje su vrlo važne pri realizaciji projekata i programa. Javnopravna tijela štite prava i interese građana kroz formuliranje i usklađivanje međunarodnih dokumenata s interesima države koju zastupaju. Takvom participacijom ostvaruje se uvažavanje regionalnih ciljeva koji su detaljno razmatrani pri donošenju važnih globalnih inicijativa i međunarodnih okvira.³⁷ Kako bi suradnja bila učinkovita, trebalo bi se osvrnuti na jačanje umreženosti različitih djelatnosti. Shodno tome, takvo djelovanje uključuje unaprjeđenje postojećih politika i njezine implementacije kojima bi se optimizirala sadašnjost. Moć takvog postupanja suzbija brojne izazove s kojima se susrećemo u današnjici.

³³ Campins, Eritja; Mar (Ed.), *The European Union and global environmental protection: Transforming influence into action* (1st ed.), Routledge, 2021., str. 10.

³⁴ Politika u području okoliša: Opća načela i osnovni okvir, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/71/politika-u-podrucju-okolisa-opca-nacela-i-osnovni-okvir>, pristupljeno 13. prosinca 2023.

³⁵ Direktiva 2004/35/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o odgovornosti za okoliš u pogledu sprečavanja i otklanjanja štete u okolišu, SL L 143, 30. travnja 2004., str. 56.–75.

³⁶ Europski zeleni plan, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/european-green-deal/>, pristupljeno 21. prosinca 2023.

³⁷ Elliott, Mark; Thomas, Robert, *Public law* (3rd ed.), Oxford University Press, 2017., str. 257.

3. ULOGA JAVNOPRAVNIH TIJELA U ZAŠTITI OKOLIŠA

Ključnu funkciju u strukturiranju, implementaciji i kontroli višedimenzionalnih strategija i zakonskih okvira namijenjenih za zaštitu okoliša i prirodnih ljepota obnašaju javnopravna tijela. Njihova je uloga prvenstveno usmjerena na pružanje djelotvornog regulatornog i strateškog okvira koji se zasniva na sigurnosnoj pravnoj strukturi i mehanizmima koji pospješuju razvoj održivosti unutar državne, lokalne, regionalne i međunarodne razine. S obzirom na suvremenu problematiku onečišćenja okoliša, potrebno je uspostaviti harmonizaciju između socijalnih, financijskih i ekoloških resursa. Javnopravna tijela unutar međunarodnih okvira dužna su uskladiti zakonodavni okvir države s vanjskim globalnim politikama. Shodno tome, odgovornost javnopravnih tijela uključuje aktivno zalaganje u globalnim akcijama i pregovorima.³⁸ S obzirom na navedeno potrebno je usmjeriti posebnu pozornost na predočavanje državnih problematika kako bi se poduzeli odgovarajući postupci za zaštitu interesa države u sklopu smanjenja onečišćenosti prirodnih ljepota. Takvim se zastupanjem stavlja naglasak na promicanje razvoja i korištenja obnovljivih energetskih izvora koji su sigurni za okoliš. Pri tome je važno naglasiti da tijela državne uprave imaju moć zakonskog i strateškog predlaganja, poput Ministarstva zaštite okoliša i zelene tranzicije.³⁹ Ono je odgovorno za oblikovanje politike kojom će se smanjiti postojeće onečišćenje i zaštititi okoliš, što je vidljivo i unutar Zakona o zaštiti okoliša.⁴⁰ Na primjer, navedeno Ministarstvo u svom djelokrugu rada promiče održiv razvoj kojim se zaštićuju prirodni resursi ekosustava i pridonosi umanjivanju okolišnog otiska.⁴¹ U vezi sa smanjivanjem okolišne onečišćenosti Ministarstvo izvršava jednu od ključnih funkcija javnopravnih tijela kojom se pospješuje misija za dugoročno smanjivanje negativnih učinaka ljudskih djelatnosti na okoliš. Opisano djelovanje dovodi do formacije zelene ekonomije koja se očituje u razvoju cirkularnog oblika gospodarstva. Shodno navedenom, kako bi se postigli definirani ciljevi zaštite okoliša i osigurala djelotvorna provedba politika, Ministarstvo surađuje s nevladinim organizacijama, znanstvenom zajednicom, privatnim tržišnim sektorom i ostalim državnim tijelima. Isto tako, sudjeluje kao vodeći akter pri izradi političkih okvira EU-a i međunarodnih politika koje obuhvaćaju područje zaštite okoliša.⁴² Pri tome se naglasak stavlja na važnost horizontalnih politika koje omogućavaju višedimenzionalni pristup prema gospodarskim, okolišnim i društvenim ciljevima kako bi se osigurao održivi razvoj koji se temelji na zdravom i čistom okolišu. Shodno navedenom, stupanjem na snagu strategije koja se odnosi na niskougljični razvoj, Ministarstvo formulira usmje-

³⁸ Norouzi, Nima; Ataei, Elham, Environmental protection regulations in the light of public law and social obligations. *Research Journal of Ecology and Environmental Sciences*, god. 1, br. 1, 2021., str. 5.

³⁹ O Ministarstvu, <https://mzozt.gov.hr/o-ministarstvu-1065/1065>, pristupljeno 15. siječnja 2024.

⁴⁰ Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine, broj 80/2013, 153/2013, 78/2015, 12/2018, 118/2018.

⁴¹ Članak 9.a Zakona o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave, Narodne novine, broj 85/2020, 21/2023, 57/2024.

⁴² O Ministarstvu, <https://mzozt.gov.hr/o-ministarstvu-1065/1065>, pristupljeno 15. siječnja 2024.

renje prema održivom razvoju koji se zasniva na ekonomiji niskog udjela ugljika. Na taj se način smanjuje energetska potrošnja i povećava se korištenje obnovljive energije što znatno pridonosi gospodarskom razvoju.⁴³ Osim toga, unutar MZPZT-a ističe se uprava koja je zadužena za procjenjivanje različitih utjecaja na okolišni sustav i razvoja održivog modela gospodarenja otpadom. Navedena se uprava u svome djelokrugu rada bavi izvršavanjem upravnih i drugim vrstama poslova koji se vezuju uz procjenjivanje utjecaja određenih radnji i djelatnosti koji mogu imati pozitivan ili pak negativan učinak na okolišni sustav. Također, predstavlja temeljno tijelo koje omogućuje duboku analizu postojećeg stanja te se prema uvidu u stanje poduzimaju konkretni koraci koji se očituju i kroz predlaganje mjera kojima je cilj sankcionirati štetne učinke. Shodno tome, ovo javnopravno tijelo kreira nacрте različitih dokumenata, zakona, provedbenih propisa te donosi upravne i ostale akte koji su povezani sa smanjivanjem okolišnog onečišćenja.⁴⁴

Nadalje, nakon formiranja adekvatnih pravnih i političkih okvira ističe se važnost provođenja kontrolnog nadzora za koji je zadužen Državni inspektorat.⁴⁵ Ta upravna i državna organizacija sankcionira neadekvatno odlaganje otpada, ako takvo postupanje krši definirane zakonske i pravne okvire koji su definirani u Zakonu o Državnom inspektoratu.⁴⁶ Važno je naglasiti da je rad javnopravnih tijela vidljiv i unutar djelovanja upravnog odjela grada ili županije u čijem se djelokrugu pruža zaštita okolišu.⁴⁷ Tako upravna tijela na području određene županije u svome djelokrugu rada izvršavaju poslove stručne djelatnosti, upravne i ostale zadatke koji se vezuju uz samoupravni okvir.⁴⁸ Naziv ovoga tijela određuje se donošenjem odluke o njegovu utemeljenju. Upravni poslovi obavljaju se najčešće u sjedištu određenih upravnih tijela grada ili županije, a izvan ovog područja jedino kada je to definirano pravilnikom koji se odnosi na unutarnji red određenog

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Uprava za procjenu utjecaja na okoliš i održivo gospodarenje otpadom, <https://mzozt.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-procjenu-utjecaja-na-okolis-i-odrzivo-gospodarenje-otpadom-1271/1271>, pristupljeno 16. siječnja 2024.

⁴⁵ Vidjeti čl. 27. Zakona o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave, Narodne novine, broj 85/2020, 21/2023, 57/2024.

⁴⁶ Zakon o Državnom inspektoratu, Narodne novine, broj 115/2018, 117/2021, 67/2023, 155/2023.

⁴⁷ Npr. Upravna tijela, <https://www.obz.hr/index.php/zupanijska-tijela/upravna-tijela>, pristupljeno 16. siječnja 2024.

Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša, <https://www.obz.hr/index.php/opci-podaci-gradjenje>, pristupljeno 16. siječnja 2024.

Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša, <https://www.osijek.hr/gradska-uprava/gradski-uredi-odjeli-i-sluzbe/>, Gradski odjeli i služba, <https://www.osijek.hr/gradska-uprava/gradski-uredi-odjeli-i-sluzbe/>, pristupljeno 16. siječnja 2024.

⁴⁸ Vidjeti čl. 129.a Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine broj 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014 i Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Narodne novine, broj 33/2001, 60/2001, 129/2005, 109/2007, 125/2008, 36/2009, 36/2009, 150/2011, 144/2012, 19/2013, 137/2015, 123/2017, 98/2019, 144/2020.

upravnog tijela.⁴⁹ Pa tako upravna tijela kontinuirano promatraju postojeće stanje zaštite okoliša te dobivenom procjenom upućuju na provođenje adekvatnih mjera. Isto tako, unutar svoga djelokruga prate izvršenje općih akata, kao i propisane utvrđene politike djelovanja. Formirane skupštine utvrđuju pojedinačne akte prema izvršavanju prvotno općih akata. Unutar pojedinačnih akata utvrđuju se prava fizičkih i pravnih osoba te se sukladno navedenom definiraju pravni interesi kao i zakonske obveze. Nadalje, nadležna javnopravna tijela odlučuju o žalbama koje se podnose protiv nekih pojedinačnih akata, a koje su formirane putem upravnih sastavnica gradova i općina koje se nalaze na području županije. Djelokrug rada upravnih tijela pokriva različita polja zaštite okoliša: upravna tijela, primjerice, pripremaju nacрте određenih akata kako bi se donio stručan pregled materije i forme podloge. No, važno je uzeti u obzir kako se istodobno obavljaju i ostali poslovi koji su definirani prema nadležnosti, propisima i općim aktima. Postavljanjem jasnih smjernica nastoje se aktivno oblikovati politike kako bi se smanjila globalna onečišćenost okoliša na svim razina uz djelotvorni rad javnopravnih tijela. Pri tom sustavna promjena iziskuje kontinuiran rad na povećanju svijesti pojedinca, grupa i društva u cjelini kako bi se aktivno uključili u borbu protiv onečišćenja.⁵⁰

Također, iznimno bitan segment koji se odnosi na zaštitu okoliša i prirode vezuje se uz ulogu javnih ustanova koje zaštićenim područjima pružaju posebnu pozornost. Njihov djelokrug rada usredotočen je na pravovremenu zaštitu, održivost i na promoviranje zaštićenog područja kojim se ostvaruje dugoročni ishod, a to je očuvanje čovjekova zdravlja i ekološkog sustava. S time da se naglasak stavlja na blagodat izvornosti zaštićenog područja i održivosti. Isto tako, javne ustanove vrše nadzor zaštićenog područja s ciljem procjenjivanja stupnja očuvanosti prirode. Nadalje, ocjenjuje se potreba poduzimanja daljnjih koraka i mjera kojima bi se direktno zaštitilo područje. Javne ustanove imaju moć djelovanja preko upravljačkih dokumenata prema Zakonu o zaštiti prirode.⁵¹ U Republici Hrvatskoj evidentirano je devetnaest državnih javnih ustanova dok je na županijskoj razini utemeljeno dvadeset i jedna javna ustanova, a na lokalnoj pet takvih ustanova.⁵²

S druge strane, glavnu ulogu pri osnivanju ostalih zaštićenih područja koja se mogu nadovezivati i na drugi zaštićeni dio prirode, imaju predstavnička tijela regionalne ili lokalne samouprave. Glavna odgovorna osoba koja je dužna rukovoditi javnom ustanovom je ravnatelj, dok upravno vijeće predstavlja središnje tijelo koje je zaduženo za upravljanje radom javnih ustanova. Osim toga treba spomenuti i stručnu službu čiji se djelokrug

⁴⁹ Pipunić, Sanda, Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Hrvatska i komparativna javna uprava, god. 8, br. 4, 2008., str. 950.

⁵⁰ Delreux, Tom; Happaerts, Sander, Environmental policy and politics in the European Union, Bloomsbury, 2021., str. 58.

⁵¹ Zakon o zaštiti prirode, Narodne novine, broj 80/2013, 15/2018, 14/2019, 127/2019, 155/2023.

⁵² Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže, <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/upravljanje-zasticenim-podrucjima/javne-ustanove-za>, pristupljeno 3. siječnja 2024.

rada temelji na izvršavanju stručnih poslova pri upravljanju područjima ekoloških mreža i onima koje se nalaze u okviru zaštite. Isto tako formirana je i služba koja se vezuje uz nadzor koji vrše čuvari prirode prema Zakonu o ustanovama.⁵³ Shodno navedenom, radi ostvarenja dugoročnog cilja koji se vezuje uz očuvanje prirode i okoliša potrebno je promicati benefite održivog razvoja koji direktno pruža efekt na kvalitetu pojedinčeva života. Također, u postizanju promjena ključna je uspješna komunikacija koja se treba ostvariti s dionicima lokalnih zajednica kako bi se građani informirali o dostupnim resursima i mehanizmima koje posjeduje njihova lokalna jedinica.⁵⁴ Isto tako, važno je implementirati međunarodne norme kojima će se reorganizirati postojeće političke smjernice i pravni propisi, čime se pospješuje razina učinkovitosti i osigurava kongruencija.⁵⁵ Javnaopravna tijela imaju dvostruki zadatak: osim legislativnog djelovanja, cilj im je oblikovati akcijske planove i rješenja koji će poduprijeti praktično izvršenje politika. S obzirom na navedeno potrebno je definirati konkretne ciljeve, vremenski okvir i postaviti instrumente za evaluaciju napretka.⁵⁶ Neizostavni dio stvaranja promjene unutar društva vezuje se uz ulogu javnopravnih tijela koja su dužna omogućiti građanima dostojnu kvalitetu života s ciljem ostvarenja općeg dobra. Njihova je odgovornost aktivno raditi na kreiranju sveobuhvatnog okvira, s ciljem ostvarivanja javnog interesa i provođenja ekološke inicijative. Stoga je glavni zadatak oblikovanje uvjeta koji će doprinositi smanjenju onečišćenosti okoliša i poduprijeti mrežu širenja društvene odgovornosti.

3.1. JAVNOPRAVNA TIJELA I VAŽNOST TRANSPARENTNOSTI INFORMACIJA

Neizostavni dio odnosi se na obvezu dostupnosti informacija koje trebaju biti točne, pravovremene i jasne. Sagledavanjem mnogobrojnih odredbi definiranih unutar konvencijskih dokumenata ili ustava vidljivo je kako pravo na pristup informacijama, uživanje zdravog i čistog okoliša sačinjava stup javnog interesa.⁵⁷ Kako bi se očuvao čovjekov suživot s prirodom, zahtijeva se osobita zaštita koja je zajamčena Ustavom jer predstavlja dobro općeg značaja koji je važan za državu.⁵⁸ Dakle, pravo na pristup informacija-

⁵³ Zakon o ustanovama, Narodne novine, broj 76/1993, 29/1997, 47/1999, 35/2008, 127/2019, 151/2022.

⁵⁴ May, R; James, Daly; Erin, (Eds.), Human rights and the environment: Legality, indivisibility, dignity and geography, Elgar Encyclopedia of Environmental Law series, Edward Elgar Publishing, 2019., str. 450.

⁵⁵ Salaj, Zrinka, Međunarodno pravo i izazovi održivog razvoja: Klimatske promjene, države koje tonu i migracije, Zagrebačka pravna revija, god. 6, br. 2, 2017., str. 225.

⁵⁶ Horvat, Gordana, Samoupravni djelokrug u zaštiti okoliša, Hrvatska i komparativna javna uprava, god. 8, br. 3, 2008., str. 634.

⁵⁷ Derda, Dario; Popovski, Aleksandra, Postupak ostvarivanja prava na pristup informacijama kao posebni upravni postupak, Hrvatska pravna revija, god. 11, br. 1, 2011., str. 25.

⁵⁸ Članak 52. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine broj 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014.

ma⁵⁹ koje se vezuju uz zaštitu okoliša, jedno je od temeljnih građanskih prava zajamčenih zakonima koji se vezuju uz zaštitu okoliša i pravu na pristup informacijama, kao i već spomenutog Ustava.⁶⁰ Ovako koncipirani zakoni pružaju svakom čovjeku adekvatne informacije o okolišnoj kvaliteti i njegovu stanju. No isto tako svaki pojedinac ima pravo dobiti uvid u aktivnosti i mjere kojima se pozitivno ili pak negativno utječe na okoliš. Pristupačnost i raspoloživost informacija temeljni su elementi za postizanje odgovornog ponašanja društva u cjelini. Podizanje svijesti o važnosti smanjivanja okolišnog onečišćenja u postupovnom aspektu jača osjećaj kolektivne odgovornosti jer se odražava na proces odlučivanja koji naposljetku rezultira kreacijom djelotvornih odluka za koje je zaslužno nadležno upravno i sudbeno tijelo.⁶¹

Stoga javnopravna tijela imaju vrlo važnu zadaću koja se očituje u oblikovanju efikasnog pravnog okvira, infrastrukture i potrebnih sredstava kako bi svaki dionik ovog društva imao pravo na aktivno participiranje pri donošenju važnih odluka.⁶² S obzirom na navedeno procesi i komunikacija koja je važna za ostvarenje javnog interesa, treba biti transparentna i omogućavati demokratsko odlučivanje.⁶³ Kako bi se dodatno učvrstilo povjerenje pojedinca u djelotvornost javnopravnih tijela, potrebno je stvoriti više prilika koje će otvoriti put za dodatno uključivanje svakog pojedinca koji iskazuje interes za određeni proces.⁶⁴ Iz navedenih razloga, usavršavanjem organizacije javnopravnih tijela otvara se viša razina dostupnosti različitih javnih rasprava, radionica i sastanaka unutar kojih građani imaju dodatnu mogućnost iznošenja mišljenja, prijedloga i preporuka. Shodno navedenom, komunikacijski proces između građana i javnopravnih tijela vrlo je bitan jer je temelj za ostvarenje uspješne suradnje kojom se postižu dugoročni rezultati boljitka društva u cjelini. Transparentnost prenošenja informacija prepoznata je i u europskim politikama koje se odnose na zaštitu okoliša jer se već u početnim fazama određenog upravnog postupka informiraju građani i šira javnost. Takvim se postupanjem osluškuje glas građana i iskazuje poštovanje prema svakom zainteresiranom pojedincu koji se zalaže za stvaranje općeg dobra. S uspješnom suradnjom između javnopravnih

⁵⁹ Zakon o pravu na pristup informacijama, Narodne novine, broj 25/2013, 85/2015, 69/2022.

⁶⁰ Đanić Čeko, Ana, Pristup informacijama u području zaštite okoliša s posebnim osvrtom na analizu odabranog slučaja, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, god. 57, br. 80, 2018., str. 401.

⁶¹ Whittaker, Sean, The right of access to environmental information, Cambridge University Press, 2021., str. 33.

⁶² Đanić Čeko, Ana; Vajda Halak, Željka, Dostupnost i uvjeti ostvarivanja zaštite prava građana na pristup informacijama u javnoj upravi, u: Zbornik radova III. međunarodne konferencije „Razvoj javne uprave“, Bujišić, G. (ur.), Veleučilište L. Ružička u Vukovaru, Vukovar, 2013., str. 380.

⁶³ Đanić Čeko, Ana, Upravno-pravni aspekti prava na pristup informacijama o okolišu, u: Zakonodavstvo zaštite okoliša i održivi ekonomski razvoj u EU, Duić, D.; Čemalović, U. (ur.), Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2022., str. 163.

⁶⁴ Ofak, Lana, Pravo na pristup informacijama kao pravo zaštićeno Europskom konvencijom i drugim međunarodnim ugovorima za zaštitu ljudskih prava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, god. 37, br. 2, 2016., str. 922.

tijela i društva u cjelini ostvaruju se ciljevi kojima se poboljšava kvaliteta življenja i radi na rješavanju problema u vezi s okolišem.⁶⁵

4. VAŽNOST ZELENOG SOCIJALNOG RADA U POSTIZANJU ODRŽIVOG SUŽIVOTA S OKOLIŠEM

Zeleni socijalni rad označava noviji pristup unutar profesije socijalnog rada koji je usmjeren na važnost očuvanja suživota pojedinca s okolišem, a samim time i njihove zaštite. Tradicionalno polazište socijalnog rada u svome meritumu prioritetno je naglašavalo važnost ostvarivanja potreba pojedinaca i zajednica. S druge strane, zeleni socijalni rad identificira snažnu povezanost čovjeka s okolišem te zamjećuje kako onečišćenje prirode i okoliša utječe na kvalitetu života ljudi.⁶⁶ S obzirom na navedeno jedan od temeljnih koncepta zelenog socijalnog rada počiva na holističkom pristupu jer se time osigurava duboka analiza ekoloških, pravnih i socijalnih čimbenika koji predstavljaju glavne prediktore za ostvarenje dostatnog životnog standarda koji je povezan s kvalitetom života.

Takvo pristupanje omogućuje koherentnu praktičnu primjenu koja se prema održivom modelu zasniva na očuvanju suživota pojedinca s okolišem na mikro, mezo i makro razini. Stoga, postizanje održivosti predstavlja složen konstrukt unutar kojeg se isprepleću tri glavna čimbenika koji se vezuju uz ostvarivanje ekonomske stabilnosti, ekološke prihvatljivosti i socijalnog razvoja države. Teorija zelenog socijalnog rada, povezuje održivi razvoj s uspostavom ravnoteže koja se odnosi na zaštitu prirode i okoliša te ostvarivanju socijalne pravednosti. Onečišćenje okoliša intenzivno pridonosi negativnim učincima koji se odražavaju na standard življenja pojedinca, ponajviše onih ranjivih skupina. U ranjive skupine najčešće se ubraja stanovništvo treće životne dobi, manjinske skupine te osobe koje si ne mogu priuštiti dostojan standard življenja to jest, one koje se nalaze na rubu siromaštva ili koje se već nalaze u samom siromaštvu. Kako bi se zajednica zaštitila od nepovoljnih učinaka onečišćenja, definirana su glavna načela kojima se teži zaštititi prirodu i okoliš, ali i pojedinčevu dobrobit koja je povezana s dostatnim standardom življenja.⁶⁷

Shodno navedenom, glavnina fokusa temelji se na aktivnoj participaciji građana kako bi se osigurao njihov angažman u procesu formiranja odluka kojima se nastoji riješiti određena ekosustavna problematika. Kako bi proces bio uspješan, potrebno je pristu-

⁶⁵ Sabol, Goran, Sudjelovanje javnosti u postupcima zaštite okoliša, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, god. 6, br. 1, 2015., str. 93.

⁶⁶ Ćurčić, Ivana; Milić, Babić, Marina; Šimleša, Dražen, Green social work. Socijalne teme, god. 1, br. 5, 2018., str. 12.

⁶⁷ Dominelli, Lena, Green social work: From environmental crises to environmental justice (1st ed.), Polity Press, 2012., str. 175.

piti specifičnom problemu interdisciplinarno i tako potaknuti kooperaciju s različitim stručnjacima i znanstvenicima. Uspješna suradnja s ključnim dionicima koji dolaze iz raznovrsnih sektora omogućuje razvijanje djelotvornih rješenja kako bi se kroz što kraći vremenski rok adekvatno sanirala problematika i time zaštitio ekosustav od daljnjeg onečišćenja.⁶⁸ No, u načelima zelenog socijalnog rada vrlo važno mjesto zauzima upravo ostvarenje ekološke pravde kako bi se suzbila neravnomjerna distribucija koja je najučestalija unutar marginalizirane zajednice i pojedinaca koji se nalaze u nepovoljnim životnim situacijama.⁶⁹ Također, uočljivo je kako narušavanje kvalitete zraka, vode, ekosustava i bioraznolikosti ne izaziva jednake ili slične efekte za pripadnike različitih društvenih skupina. Sukladno tome, vrlo je važno pružiti više podrške prvenstveno najranjivijima koji zapravo najviše osjete negativne učinke prirodnih katastrofa. Pružanjem potrebne pomoći i potpore pojedinci obnavljaju svoju snagu kojom razvijaju vještine i dostatnu otpornost koja im naposljetku pomaže u svladavanju teškoća s kojima su suočeni. Vidljivo je kako ranjive skupine trebaju dodatnu podršku stručnjaka i države kako bi nadoknadile nedostatak potrebnih resursa i ostvarile adekvatnu adaptaciju u izazovima.⁷⁰

Pri tome je nužno podignuti razinu svijesti zajednice o važnosti pravilnog odlaganja otpada i dugoročne zaštite ekoloških vrijednosti. Stoga stručnjaci zelenog socijalnog rada imaju vrlo važnu ulogu u podizanju razine znanja društva i uvida u stvarnu težinu ove problematike. Vrlo je bitno promicati model održivosti tijekom svakodnevnih praktičnih aktivnosti kako bi se smanjilo onečišćenje okoliša na nacionalnoj i globalnoj razini. Socijalni radnici svojim stručnim i profesionalnim vještinama mogu organizirati adekvatne edukacije i ponuditi potrebne informacije kako bi se pružila sveobuhvatna zaštita prirode i okoliša. Isto tako, socijalni radnici zagovaranjem imaju snagu informiranja šire zajednice, ali i pojedinca o njihovim pravima koji se tiču osiguravanja zelenog i očuvanog okoliša. Upravo zeleni socijalni rad identificira snažnu povezanost između socijalnih i ekoloških dimenzija pa će tako socijalni radnik zastupati i osigurati podršku onim zajednicama koje su pogođene ekološkim katastrofama i ostalim problematičnim situacijama koje se nalaze unutar njegova radnog dosega i mogućnosti.⁷¹

S obzirom na navedeno kroz djelovanje zelenog socijalnog rada oblikuje se odgovorno ponašanje zajednice u područjima zaštite prirode i okoliša. Također, navedeno se vezuje uz postupno smanjivanje plastičnih otpada, uz stavljanje naglaska na važnost reciklaže i adekvatnog gospodarenja. Socijalni radnici kroz suradnju s nositeljima vlasti, lokalnim

⁶⁸ Wallimann, Isidor, *Environmental policy is social policy – Social policy is environmental policy*, In *Environmental policy is social policy – Social policy is environmental policy*, Springer, 2013., str. 2.

⁶⁹ Arkert, Linda; Jacobs, Issie, *Social work educators' perceptions of the importance and relevance of environmental social work*, *Social Work/Maatskaplike Werk*, god. 59, br. 1, 2023., str. 131.

⁷⁰ Kuddus, Md, Abdul; Tynan, Elizabeth, McBryde, Emma, *Urbanization: A problem for the rich and the poor?* *Public Health Reviews*, god. 41, br.1, 2020., str. 2.

⁷¹ Lucas-Darby, Emma, *The new color is green: Social work practice and service-learning*. *Advances in Social Work*, god.12, br. 1, 2011., str. 114.

organizacijama i ostalim ključnim dionicima imaju mogućnost zagovarati promjene kojima bi se suzbio daljnji razvoj negativnih učinaka na okoliš.⁷² Na primjer, ako je unutar područja vidljivo učestalo korištenje fosilnih goriva i opadanje kvalitete zraka, socijalni radnik ima mogućnost promicati obnovljive izvore energije koje bi kroz uspješno zagovaranje rezultiralo smanjenjem korištenja neobnovljivih izvora energije. Isto tako, važno je naglasiti da se ovaj inovativni pristup zasniva na općem dobru, a ne na vlastitu interesu s time da socijalni radnik predstavlja posrednika između zajednice i lokalnih vlasti. Takav pristup omogućuje sustavno mijenjanje postojećih socijalnih i zelenih politika koje su presudne za smanjenje okolišnog onečišćenja i usmjerenja razvoja prema održivosti. S obzirom na navedeno zeleni socijalni rad omogućuje inovativno pristupanje problematiki koje uključuje kombiniranost pružanja informacija, edukacije, praktične podrške i osnaživanja zajednice kako bi se unutar društva razvila visoka ekološka svijest i promicala socijalna pravednost.⁷³ Posredovanjem stručnjaka iz socijalnog rada omogućuje se uspješna komunikacija između vodećih tijela i glasa naroda, što čini ključni aspekt konkretnih koraka u smanjivanju okolišnog onečišćenja i podizanja kvalitete života građana.⁷⁴

4.1. EKOLOŠKA SVIJEST KAO PREDUVJET OSTVARENJA DRUŠTVENE PROMJENE

Koncept ekološke svijesti predstavlja sposobnost individue i društva u cjelini da identificiraju važnost pravilnog i odgovornog ophođenja prema ekosustavu. Kako bi se u društvu povećao društveni angažman i razina informiranosti o važnosti očuvanja prirode i okoliša, potrebno je razvijati moralne standarde koji uključuju emocionalne komponente. Takva strukturiranost označava preduvjet za aktivno djelovanje koji vodi ka smanjenju onečišćenosti na nacionalnoj, ali i globalnoj razini. Stoga je nužno razviti sustav vrijednosti koji se oslanja na održivi model i koji svojom kritičnošću prepoznaje štetne efekte ljudskih djelatnosti. Razvijanje ekološke svijesti predstavlja ključni temelj procesa promjene koji vodi k ostvarenju društvene promjene na mikro, mezo i makro razini formiranja održive budućnosti.⁷⁵

U današnje vrijeme podizanje svijesti o problemima prekomjernog onečišćavanja okoliša u suvremenom društvu oblikuje se preko različitih medija, platformi, obrazovnog procesa, nevladinih udruga i civilnog društva. Prvi korak prema postizanju društvene promjene započinje uspostavljanjem međusobnog razumijevanja i postizanja kolektivne odgovor-

⁷² Dominelli, Lena, *Green social work: From environmental crises to environmental justice* (1st ed.), Polity Press, 2012., str. 180.

⁷³ Čurčić, Ivana; Milić, Babić, Marina; Šimleša, Dražen, *Green social work. Socijalne teme*, god. 1, br. 5, 2018., str. 12.

⁷⁴ Dominelli, Lena (Ed.), *The Routledge handbook of green social work*, Routledge, 2018., str. 49.

⁷⁵ Blewitt, John, *Razumijevanje održivog razvoja*, Naklada Jesenski i Turk, 2017., str. 27.

nosti prema okolišnoj problematici. Bez solidarnosti ostvarenje proaktivne uloge neće biti moguće te se potrebne promjene neće ostvariti. Za podizanje društvene svijesti važno je primarni fokus staviti na nekoliko ključnih komponenata ovog koncepta.⁷⁶ Prvotno, razumijevanje kognitivne dimenzije omogućava podizanje razine znanja i informacija o onečišćenosti okoliša. Kako bi društvo oblikovalo stvarnu problematiku ekosustavnog onečišćenja, potrebno je povećati vidljivost znanstvenih istraživanja i dokazanih činjenica, što dugoročno dovodi do identificiranja uzroka i posljedica. Nadalje, afektivnom dimenzijom uočava se jačina emocionalne komponente poticanja aktivnog djelovanja pojedinca i zajednice u akciji koja ima snažan potencijal za smanjivanje onečišćenja okoliša. Osjećaji koji se pobuđuju nakon uvida u stvarnu sliku gledišta, pojedincu omogućuju da ga snaga emocija potakne na oblikovanje svojih navika u primjerene obrasce ponašanja koji su u skladu s ekološkom i socijalnom pravednošću. Ovako koncipirane dimenzije čine jednu cjelinu kojom se postupno oblikuju osobna i društvena ponašanja koja iz individualnog sustava djelovanja prelaze u stvaranje globalnih promjena.⁷⁷

Ekološku svijest može se učinkovito povećati i kroz sustav obrazovanja koji se u kurikulumu pridržava smjernica za poticanje održivog razvoja u području zaštite okoliša i prirode. Takvo pristupanje označava pružanje potrebnih znanja i informacija dionicima unutar formalnog procesa obrazovanja.⁷⁸ No isto tako obrazovanje može biti i neformalni proces s pomoću kojeg možemo poboljšati razinu ekološke svijesti šire zajednice. Organizacijom različitih strukturalnih aktivnosti, radionica, konferencija i kampanja proširuje se vidljivost problema zagađivanja okoliša unutar svih društvenih struktura, dok se istodobno usavršavaju znanja i vještine koje su potrebne za podizanje ekološke svijesti.⁷⁹ U praksi se pokazalo izrazito uspješnim razvijanje vještina ekološke svijesti i potrebnih znanja za odgovorno ponašanje već u najranijim počecima, točnije od vrtićke dobi. Poželjno je da se djeca aktivno uključuju u različite aktivnosti koji se bave pravilnim odlaganjem otpada i zaštitom ekosustavnih ljepota.⁸⁰

Ovako koncipirane aktivnosti imaju dvostruku ulogu: kroz istovremeno podizanje razine ekološke osviještenosti pojedinac modelira načine ponašanja koja se temelje na

⁷⁶ Smith, Sean; K., *You can save the Earth*, revised edition: A handbook for environmental awareness, conservation and sustainability, Hatherleigh Pre, 2018., str. 108.

⁷⁷ Magill, Gerard; Potter, Jordan, *Integral ecology: Protecting our common home*, Cambridge Scholars Publishing, 2018., str. 83.

⁷⁸ Činčurak Erceg, Biljana; Đanić Čeko, Ana; Jerković, Emina, *Environmental Law and Cross-Cutting Challenges in Legal Education: Sharing Developments in Croatia*, In: *Modernising European Legal Education (MELE): Innovative Strategies to Address Urgent Cross-Cutting Challenges: Conference proceedings*, Gstrein, Oskar J.; Fröhlich, Mareike; van der Berg, Caspar *et al.* (eds.). Cham: Springer Nature Switzerland, 2023., str. 108.

⁷⁹ Pramita, Fenny; Taufik, Muhammad; Ikal, Ikal; Jumailah, Subroto, Gatot, *The significance of environmental awareness for protecting nature and cherishing the Earth*. BIO Web of Conferences, god.79, br. 01001, 2023., str. 2.

⁸⁰ Marin, A.; Andreea, Rusu; Alina, S, *Kindergarten teachers' perceptions of ecological education programs in preschoolers – A focus group approach*. *Educata 21 Journal*, god.26, br. 6, 2023., str. 49.

ekološkoj osjetljivosti i održivom modelu. Ulaganjem u aktivnosti kojima se štiti okoliš, identificiraju se prakse štetne za okoliš i mijenjaju se u poželjne ishode kojima se smanjuje onečišćenost okoliša. Stoga, ekološka svijest bez stvaranja konkretnih koraka postaje samo humanistički ideal to jest koncept. Društvena promjena ostvarit će se jedino ako se velik broj građana uključi u ekološke akcije koje mogu biti dio lokalnih ili civilnih organizacija poput *Greenpeacea*.⁸¹ Aktivno zalaganje sugrađana u akcijama čišćenja javnih površina pridonosi stvaranju osjećaja zajedništva, društvene solidarnosti i okolišnog boljitka. Ekološka svijest zahtijeva ulaganje u napore cjelovitog sustava koji uključuje sve dionike društva i zahtijeva sustavnu promjenu. Kroz postupovnu dimenziju vidljivo je kako podizanje globalne svijesti o ekološkim pitanjima oblikuje višu razinu odgovornosti u procesu procjene i donošenja odluka ovlaštenih tijela uprave i sudskih tijela. Pravo građana je tražiti od nadležnih tijela da modeliraju svoje mehanizme koji bi dugoročno štitili prirodu i okoliš te kvalitetu društva u cjelini.⁸²

5. VAŽNOST AKTIVNE PARTICIPACIJE GRAĐANA

Jedan od glavnih mehanizama za postizanje društvene promjene i realizaciju definiranih ciljeva koji se vezuju uz smanjivanje onečišćenja okoliša i podizanja kvalitete života građana jest aktivnije sudjelovanje građana (uloga sukreatora politika). Unutar današnjeg konteksta vidljivo je kako se problematika onečišćenja okoliša sve više identificira kao globalni izazov za čije je otklanjanje potreban kontinuirani angažman građana kako bi se kroz ekološke akcije i inicijative zaštite okoliša suzbilo daljnje onečišćenje. Aktiviranje građana nije samo sredstvo koje odražava određeno nezadovoljstvo, već se koristi i radi dodatne edukacije koja pokreće zajedničko kreiranje sustavnih promjena.⁸³ Može se opisati kao sustavno i koordinirano djelovanje združenih masa ljudi koji teže prema ostvarenju zajedničkog interesa „odozdo prema gore“. Točnije, proces započinje od pojedinca, zajednica, društva i organizacija pa se postupno uspinje prema lokalnim vlastima. Drugim riječima, promjena se kreira od zajednice koja je najviše pogođena konkretnim problemom. Primjerice, organiziranjem akcija unutar lokalnih zajednica namijenjenih za pravilno odlaganje otpada ostvaruju se statistički značajni rezultati pri stvaranju djelotvornih promjena koje pozitivno oblikuju svakodnevni život građana.⁸⁴

⁸¹ Awewomom, Jonathan; Dzeble, Felicia; Takyi, Yaw; Doudu, Ashie; Winfred, Ettey; Emil Nana, Yaw; Osei Afua, Patricia; Eyram, Sackey; Lyndon, Nii; Adjiri, Opoku; Francis, Akoto, Osei, Addressing global environmental pollution using environmental control techniques: A focus on environmental policy and preventive environmental management, *Discover Environment*, god. 2, br.1, 2024., str. 13.

⁸² Camilla, Adelle; Katja, Biedenkopf; Diarmuid, Torney, European Union external environmental policy: Rules, regulation and governance beyond borders, Springer, 2018., str. 10.

⁸³ Herceg, Nevenko; Stanić, Koštroman; Nevenko, Šiljeg, Mario, *Čovjek i okoliš*, Hrvatska akademija za znanost i umjetnost Bosne i Hercegovine, 2018., str. 320.

⁸⁴ Youngs, Richard, *Civic activism unleashed: New hope or false dawn for democracy?* (1st ed.), Oxford University Press, 2019., str. 52.

Građani imaju mogućnost formalnog i neformalnog uključivanja u različite vrste djelovanja kojima se štiti priroda i okoliš. Kada se određeni pojedinac uključi u određeni odbor koji promiče zaštitu okoliša i radi konkretne korake kako bi se određena problematika riješila, tada se govori o formalnoj vrsti uključivanja. Ako je pak riječ o određenoj civilnoj organizaciji ili volonterskom radu, tada se pojedinac uključuje u neformalni način angažmana. Aktivnim angažmanom građana u ekološkim inicijativama stvara se pozitivan učinak na podizanje razine ekološke svijesti. Adekvatan način educiranja zajednice o posljedicama i negativnim učincima onečišćenja, s naglašavanjem prednosti odgovornog ophođenja prema sustavu, predstavlja jedan od temeljnih elementa za uspješno djelovanje. Sudjelovanjem u različitim radionicama, konferencijama, tribinama i edukacijama građani postižu visoku razinu informiranosti.⁸⁵

5.1. VAŽNOST KOLEKTIVNE ODGOVORNOSTI KAO TEMELJA ZA SMANJENJE ONEČIŠĆENOSTI I OSTVARENJA EKOLOŠKE PRAVEDNOSTI

Jedan od ključnih koncepata za smanjivanje daljnjeg onečišćavanja okoliša koji se vezuje uz ostvarenje ekološke pravednosti jest društvena odgovornost. Ovakvo suvremeno shvaćanje proizlazi iz etike održivosti koja stavlja naglasak na moralnu dužnost svakog pojedinca i društva u cjelini da osiguraju budućim generacijama čist i zdrav okolišni sustav. Uzimajući u obzir današnje rastuće izazove u vezi sa zagađenošću ekosustava, društvena se odgovornost sve više oblikuje u neizostavnu komponentnu načina djelovanja. Za smanjivanje onečišćenosti okoliša potrebno je mijenjati socijalne i ekološke politike te uskladiti postojeće prakse sa zelenom politikom koja želi eliminirati neodržive modele djelovanja.⁸⁶ Također, aspekti odgovornosti datiraju od daleke povijesti te se u ekološkoj etici definiraju kroz utemeljenje moralne kategorije obveza društva koja usmjerava pojedince prema adekvatnom ophođenju u odnosu na zaštitu okoliša. S obzirom na navedeno potrebno je pružiti dostatnu pozornost i podršku za ostvarenje kolektivne odgovornosti kojom se stvara učinkovito djelovanje pri zaštiti prava svih građana.⁸⁷

Važnost odgovornosti prepoznata je i unutar raznih pravnih okvira, dokumenta i globalnih inicijativa. Primjerice, u EU-u vidljivo je kako se djelovanjem globalnih inicijativa promiče važnost ekološke pravednosti i odgovornog postupanja prema okolišu. Shodno navedenom, ističe se potreba djelovanja prema propisanim smjernicama kako bi se onečišćenje kao jedan od glavnih načina narušavanja ekosustava suzbilo. Isto tako, odgovor-

⁸⁵ Udovičić, Božo, *Edukacija i zaštita okoliša*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Tehničke znanosti, god. 513, br. 15, 2012., str. 72.

⁸⁶ Rudall, Jason, *Responsibility for environmental damage*, Edward Elgar Publishing, 2024., str. 290.

⁸⁷ Shevchenko, Dayana; Spektor, Ludmila, *Legal institutions and their activities in the field of environmental protection*, E3S Web of Conferences, god. 583, br. 083010, 2024., str. 3.

nost promiče društveno djelovanje kroz hitne akcije kojima se učinkovito uklanja štetno djelovanje i oblikuje strukturiranost proizvodnje određenih dobara i njihove potrošnje.

Shodno tome, svaki pojedinac ili skupina pojedinaca koji uoče nepropisno odložen otpad ili uvide kako se nanosi šteta prirodi i okolišu, trebaju pobuditi svoju društvenu zadaću i orijentirati se prema obraćanju javnopravnim tijelima koja su za to područje odgovorna prema nadležnosti. Građani svojim djelovanjem u području zaštite ekosustava mogu priložiti podnesak ili prijavu na više načina. Postoje brojne mogućnosti podnošenja prijave poput pisanog oblika, korištenjem posebnih vrsta obrazaca koji su objavljeni na stranicama ovlaštenih institucija ili pak slanja prijave elektroničkom poštom.⁸⁸ Nužno je dostaviti ključne informacije s dokazima kako bi se s preciznim podacima moglo djelovati na učinkovit način. Također, u novije vrijeme razvio se sustav zelenih telefona koji ima slobodan pristup svim građanima koji su zamijetili nastanak određenog problema unutar okoliša ili se pak javljaju zbog potrebne informacije.⁸⁹ Osim navedenog, formirane su i aplikacije poput *ELOO*-a iz koje građani mogu označiti lokalitet unutar kojeg je prisutno neadekvatno i nepropisano zbrinjavanje otpada.⁹⁰

Za ostvarenje ekološke pravednosti potrebno je osigurati pravičnu distribuciju resursa koja se temelji na ravnopravnosti, odgovornosti i aktivnoj uključenosti. Akcije vođene određenim društvenim kolektivom štite marginalizirane skupine od dvostrukih negativnih učinaka koji najviše pogađaju ranjive društvene skupine. Svaki pojedinac ima pravo na uživanje zdravog i čistog okoliša, neovisno o svom statusu. Ekološka pravednost i društvena odgovornost međusobno su povezani koncepti jer jedno ne isključuje drugo. Točnije, oba koncepta naglašavaju važnost kolektivne odgovornosti i jednakosti s ciljem uvažavanja specifičnosti svakog pojedinca, kako bi se osigurala pravedna raspodjela resursa.⁹¹

6. ZAKLJUČAK

Analizirajući aktualnu problematiku prisutnu na globalnoj i nacionalnoj razini, ističe se potreba holističkog pristupa kad je posrijedi redukcija okolišnog onečišćenja. Holističko djelovanje predstavlja učinkovitu podlogu za uspostavu održivog modela koji služi kao uporište za postizanje višedimenzionalne zaštite prirode i okoliša. U tom kontekstu, za

⁸⁸ Pravo građana na pristup informacijama o okolišu: Ključ održivog društva, <https://www.pravos.unios.hr/zelena-pravna-klinia/pravo-gradana-na-pristup-informacijama-o-okolisu-kljuc-odrzivog-drustva/>, pristupljeno 13. prosinca 2023.

⁸⁹ Novi priručnik o aplikaciji Pametni zeleni telefon, <https://zelena-akcija.hr/hr/vijesti/novi-prirucnik-o-aplikaciji-pametni-zeleni-telefon>, pristupljeno 21. prosinca 2023.

⁹⁰ Ilegalne deponije otpada prijavite putem aplikacije ELOO, <https://www.haop.hr/hr/baze-i-portali/evidencija-lokacija-odbacenog-otpada-eloo>, pristupljeno 14. siječnja 2024.

⁹¹ Mason, Lisa; Reyes, Coye; Sierra, Roach; Rao, Smitha; Krings, Amy; Santucci, Julia, Environmental justice and social work: A study across practice settings in three U.S. states, *Sustainability*, god. 16, br. 19, 2024., str. 2.

postizanje sustavne promjene nužno je povećati razinu ekološke svijesti građana i svih dionika u društvu kako bi se ostvarila ekološka pravednost i suzbio problem onečišćenosti. Isto tako, nezaobilazno je transformirati postojeće ljudsko djelovanje u održive prakse, kako bi se kreirao inovativni model koji će spajati društvenu, ekološku i ekonomsku dobrobit pojedinca.

Organiziranjem različitih interaktivnih aktivnosti koje pridonose kvalitetnijem protoku informacija i educiraju građane o važnim pitanjima zaštite okoliša, povećava se angažiranost građana u ekološkim inicijativama kojima se zajedničkim snagama kreiraju učinkovita akcijska djelovanja. Stoga je važno spomenuti kolektivnu odgovornost kojom se naglašava kako zaštita okoliša i razvoj održivog modela nije samo dužnost javnopravnih tijela, već je i odgovornost svakog pojedinog građana. Naizgled male akcije poput zajedničkog skupljanja otpada bivaju ključne za podržavanje lokalnih i globalnih inicijativa kojima se razvija ekološka svjesnost. No, uočljivo je kako presudna odgovornost proizlazi iz djelovanja javnopravnih tijela i oblikovanja zakonskih i strateških okvira te odgovarajućih politika.

Kako bi se unaprijedilo koncipiranje učinkovitih mjera i strategija koje su namijenjene za zaštitu okoliša, osim dionika koji se nalaze na visokim razinama donošenja odluka, potrebno je uključiti i socijalne radnike koji se nalaze na prvoj crti zaštite prava građana. Takav interdisciplinarni pristup stvara sveobuhvatni okvir koji podržava daljnji razvoj učinkovitih praksi koje se uspješno suprotstavljaju brojnim izazovima suvremenog doba. S ciljem ostvarivanja djelotvornih rezultata, nužno je obuhvatiti sinergijsko djelovanje društva u cjelini.

Preporuke za daljnje djelovanje podrazumijevaju unaprjeđenje suradnje između javnopravnih tijela i građana, kao i uvođenje novih perspektiva zelenog socijalnog rada koje će doprinositi ostvarenju promjena. Povrh toga, nužno je osigurati pravovremenost i djelotvornost pri provođenju regulatornih mjera, uz istovremeno promicanje građanske participacije i kolektivne odgovornosti.

Zaključno, smanjivanje okolišnog onečišćenja zahtijeva sveobuhvatno pristupanje te je nemoguće kroz jednosmjerno djelovanje postići sustavnu promjenu i suzbiti ovaj složeni problem. Stoga je potrebno kolektivnim angažmanom javnopravnih tijela, socijalnih radnika i građana oblikovati društvo koje se temelji na načelima ekološke pravednosti.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Aronoff, Kate; Battistoni, Alyssa; Cohen, Daniel, Aldana; Riofrancos, Thea, A planet to win: Why we need a Green New Deal, Verso, 2019.

2. Bilas, Vlatka; Franc, Sanja; Ostojić, Rajko, Višedimenzionalnost održivog razvoja, Notitia d.o.o., 2017.
3. Blewitt, John; Cindrić, Karmela, Razumijevanje održivog razvoja, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2017.
4. Camilla, Adelle; Katja, Biedenkopf; Diarmuid, Torney, European Union external environmental policy: Rules, regulation and governance beyond borders, Springer, 2018.
5. Campins, Eritja; Mar (Ed.), The European Union and global environmental protection: Transforming influence into action (1st ed.), Routledge, 2021.
6. Cox, Stan, The Green New Deal and beyond: Ending the climate emergency while we still can, City Lights Books, 2020.
7. Chomsky, Noam; Pollin, Robert, (Eds.), Climate crisis and the global green new deal: The political economy of saving the planet, Haymarket Books, 2020.
8. Delreux, Tom; Happaerts, Sander, Environmental policy and politics in the European Union, Bloomsbury. 2021.
9. Dominelli, Lena, Green social work: From environmental crises to environmental justice (1st ed.), Polity Press, 2012.
10. Dominelli, Lena, (Ed.), The Routledge handbook of green social work, Routledge, 2018.
11. Duić Dunja, Europska politika zaštite okoliša i Europski zeleni plan u Duić, Dunja; Čemalović, Uroš (ur.), Zakonodavstvo zaštite okoliša i održivi ekonomski razvoj u EU. Sveučilište J. J. Strossmayera, Pravni fakultet Osijek, 2022., str. 7.–24.
12. Dyrhaug, Helene; Kurze, Kristina, (Eds.), Making the European Green Deal work: EU sustainability policies at home and abroad (1st ed.), Routledge, 2023.
13. Elliott, Mark; Thomas, Robert, Public law (3rd ed.), Oxford University Press, 2017.
14. Fitzpatrick, Tony (Ed.), Understanding the environment and social policy (1st ed.), Policy Press, 2011.
15. Gölçek, Ali; Gökhan, Güdek-Gölçek, Harmonizing global efforts in meeting sustainable development goals, IGI Global, 2024.
16. González, Hauck; Sué, Kunz, Raffaella; Milas, Max (Eds.), Public international law: A multi-perspective approach (1st ed.), Routledge, 2024.
17. Herceg, Nevenko, Okoliš i održivi razvoj, Zagreb, Hrvatska: SYNOPSIS d.o.o., 2013.
18. Herceg, Nevenko; Stanić, Koštroman; Nevenko, Šiljeg, Mario, Čovjek i okoliš, Hrvatska akademija za znanost i umjetnost Bosne i Hercegovine, 2018.
19. Kolb, Robert, The international law of state responsibility: An introduction, Edward Elgar Publishing, 2017.
20. Magill, Gerard; Potter, Jordan, Integral ecology: Protecting our common home, Cambridge Scholars Publishing, 2018.

21. May, R; James, Daly; Erin (Eds.), Human rights and the environment: Legality, indivisibility, dignity and geography, Elgar Encyclopedia of Environmental Law series, Edward Elgar Publishing, 2019.
22. Ostojić, Jerolim, Onečišćenje morskog okoliša nuklearnim tvarima, Trogir, 2009.
23. Rudall, Jason, Responsibility for environmental damage, Edward Elgar Publishing, 2024.
24. Selin, Henrik; Vandever, Stacy, European Union and environmental governance, Routledge, 2015.
25. Smith, Sean; K., You can save the Earth, revised edition: A handbook for environmental awareness, conservation and sustainability, Hatherleigh Pre, 2018.
26. Tišma, Sanja; Boromisa, Ana-Maria; Funduk, Marina; Čermak, Helena, Okolišne politike i razvojne teme, Alineja, 2017.
27. Wallimann, Isidor, Environmental policy is social policy – Social policy is environmental policy, In Environmental policy is social policy – Social policy is environmental policy, Springer, 2013.
28. Whittaker, Sean, The right of access to environmental information, Cambridge University Press, 2021.
29. Westkämper, Engelbert, Towards the re-industrialization of Europe: A concept for manufacturing for 2030., Springer Vieweg, 2014.
30. Youngs, Richard, Civic activism unleashed: New hope or false dawn for democracy? (1st ed.), Oxford University Press, 2019.

Članci:

1. Arkert, Linda; Jacobs, Issie, Social work educators' perceptions of the importance and relevance of environmental social work, Social Work/Maatskaplike Werk, god. 59, br. 1, 2023., str. 129.–151.
2. Awewomom, Jonathan; Dzeble, Felicia; Takyi, Yaw; Doudu, Ashie; Winfred, Ettey; Emil Nana, Yaw; Osei Afua, Patricia; Eyram, Sackey; Lyndon, Nii; Adjiri, Opoku; Francis, Akoto, Osei, Addressing global environmental pollution using environmental control techniques: A focus on environmental policy and preventive environmental management, Discover Environment, god. 2, br. 1, 2024., str. 1.–20.
3. Bhuyan, Rupaleem; Wahab, Stéphanie; Park, Yoosun, A green new deal for social work, Affilia: Journal of Women and Social Work, god. 34, br. 3, 2019., str. 289.–294.
4. Činčurak Erceg, Biljana; Đanić Čeko, Ana; Jerković, Emina, Environmental Law and Cross-Cutting Challenges in Legal Education: Sharing Developments in Croatia, U: Modernising European Legal Education (MELE): Innovative Strategies to Address Urgent Cross-Cutting Challenges: Conference proceedings, Gstrein, Oskar J.; Fröhlich, Mareike; van der Berg, Caspar *et al.* (ur.), Cham: Springer Nature Switzerland, 2023., str. 107.–124.

5. Ćurčić, Ivana; Milić Babić, Marina; Šimleša, Dražen, Zeleni socijalni rad, Socijalne teme, god. 1, br. 5, 2018., str. 11.–26.
6. Đanić Čeko, Ana; Vajda Halak, Željka, Dostupnost i uvjeti ostvarivanja zaštite prava građana na pristup informacijama u javnoj upravi, U: Zbornik radova III. Međunarodne konferencije „Razvoj javne uprave”, Bujišić, G. (ur.), Veleučilište L. Ružička u Vukovaru, Vukovar, 2013., str. 379.–391.
7. Đanić Čeko, Ana, Informacijama u području zaštite okoliša s posebnim osvrtom na analizu odabranog slučaja, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, god. 57, br. 80, 2018., str. 401.–421.
8. Đanić Čeko, Ana, Upravno-pravni aspekti prava na pristup informacijama o okolišu, u: Zakonodavstvo zaštite okoliša i održivi ekonomski razvoj u EU, Duić, D.; Ćemalović, U. (ur.), Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2022., str. 162.–186.
9. Đerđa, Dario; Popovski, Aleksandra, Postupak ostvarivanja prava na pristup informacijama kao posebni upravni postupak, Hrvatska pravna revija, god. 11, br. 1, 2011., str. 25.–30.
10. Gongeta, Sanja; Roša, Adriana; Garvanović, Domagoj, Zakonodavstvo zaštite okoliša u Europskoj uniji – Izazovi i utjecaj na gospodarstvo, Tranzicija, god. 23, br. 46, 2020., str. 75.–86.
11. Hafner, Manfred; Raimondi, Pier Paolo, Priorities and challenges of the EU energy transition: From the European Green Package to the new Green Deal, Russian Journal of Economics, god. 6, br. 4, 2020., str. 374.–389.
12. Horvat, Gordana, Samoupravni djelokrug u zaštiti okoliša, Hrvatska i komparativna javna uprava, god. 8, br. 3, 2008., str. 631.–645.
13. Hrzić, Larisa; Đujić, Lucija; Gerovac, Petra, Mladi i zaštita okoliša: Istraživanje stavova mladih grada Splita o ekološkoj osviještenosti te navikama i aktivnostima vezanim uz zaštitu okoliša, Školski vjesnik, god. 72, br. 1, 2023., str. 143.–161.
14. Kuehn, B. M., WHO: More than 7 million air pollution deaths each year, JAMA, god. 311, br. 15, 2014., str. 1486.–1489.
15. Kuddus, Md Abdul; Tynan, Elizabeth; McBryde, Emma, Urbanization: A problem for the rich and the poor?, Public Health Reviews, god. 41, br. 1, 2020., str. 1.–4.
16. Lucas-Darby, Emma, The new color is green: Social work practice and service-learning, Advances in Social Work, god. 12, br. 1, 2011., str. 114.–123.
17. Marin, A.; Rusu, Andreea; Alina, S., Kindergarten teachers' perceptions of ecological education programs in preschoolers – A focus group approach, Educatia 21 Journal, god. 26, br. 6, 2023., str. 49.–55.
18. Mason, Lisa; Reyes, Coye; Sierra, Roach; Rao, Smitha; Krings, Amy; Santucci, Julia, Environmental justice and social work: A study across practice settings in three U.S. states, Sustainability, god. 16, br. 19, 2024., str. 1.–14.

19. Nekić, Bruno; Krajnović, Aleksandra, Politika zaštite okoliša u RH nakon pristupanja Europskoj uniji, *Tranzicija*, god. 16, br. 34, 2024., str. 39.–58.
20. Norouzi, Nima; Ataei, Elham, Environmental protection regulations in the light of public law and social obligations, *Research Journal of Ecology and Environmental Sciences*, god. 1, br. 1, 2021., str. 1.–16.
21. Ofak, Lana, Pravo na pristup informacijama kao pravo zaštićeno Europskom konvencijom i drugim međunarodnim ugovorima za zaštitu ljudskih prava, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, god. 37, br. 2, 2016., str. 921.–951.
22. Ofak, Lana, Usklađivanje hrvatskoga zakonodavstva s pravom EU-a u području zaštite voda s posebnim osvrtom na sudjelovanje javnosti i pristup pravosuđu, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, god. 39, br. 1, 2018., str. 269.–296.
23. Pavić-Rogošić, Lidija, Novi izazov – Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030, *Održivi razvoj zajednice – ODRAZ*, 2017., str. 1.–28.
24. Pipunić, Sanda, Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, *Hrvatska i komparativna javna uprava*, god. 8, br. 4, 2008., str. 949.–967.
25. Pramita, Fenny; Taufik, Muhammad; Ikal, Ikal; Jumailah, Subroto, Gatot, The significance of environmental awareness for protecting nature and cherishing the Earth, *BIO Web of Conferences*, god. 79, br. 01001, 2023., str. 1.–5.
26. Sabol, Goran, Sudjelovanje javnosti u postupcima zaštite okoliša, *Zbornik radova Medi-morskog veleučilišta u Čakovcu*, god. 6, br. 1, 2015., str. 93.–99.
27. Salaj, Zrinka, Međunarodno pravo i izazovi održivog razvoja: Klimatske promjene, države koje tonu i migracije, *Zagrebačka pravna revija*, god. 6, br. 2, 2017., str. 203.–227.
28. Siddi, Marco, A green revolution? A tentative assessment of the European Green Deal, *International Organisations Research Journal*, god. 16, br. 3, 2021., str. 85.–107.
29. Shevchenko, Dayana; Spektor, Ludmila, Legal institutions and their activities in the field of environmental protection, *E3S Web of Conferences*, god. 583, br. 083010, 2024., str. 1.–6.
30. Tutak, Magdalena; Brodny, Jaroslaw; Bindzár, Peter, Assessing the level of energy and climate sustainability in the European Union countries in the context of the European Green Deal strategy and Agenda 2030, *Energies*, god. 14, br. 6, 2021., str. 1.–29.
31. Udovičić, Božo, Edukacija i zaštita okoliša, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Tehničke znanosti*, god. 513, br. 15, 2012., str. 65.–75.

Izvori prava:

1. Direktiva 2004/35/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o odgovornosti za okoliš u pogledu sprečavanja i otklanjanja štete u okolišu, *Službeni glasnik Europske unije*, SL L 143, 30. travnja 2004., str. 56.–75.

2. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014.
3. Zakon o Državnom inspektoratu, Narodne novine, broj 115/2018, 117/2021, 67/2023, 155/2023.
4. Zakon o pravu na pristup informacijama, Narodne novine, broj 25/2013, 85/2015, 69/2022.
5. Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine, broj 80/2013, 153/2013, 78/2015, 12/2018, 118/2018.
6. Zakon o zaštiti prirode, Narodne novine, broj 80/2013, 15/2018, 14/2019, 127/2019, 155/2023.
7. Zakon o ustanovama, Narodne novine, broj 76/1993, 29/1997, 47/1999, 35/2008, 127/2019, 151/2022.
8. Zakon o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave, Narodne novine, Narodne novine, broj 85/2020, 21/2023, 57/2024.
9. Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Narodne novine, broj 33/2001, 60/2001, 129/2005, 109/2007, 125/2008, 36/2009, 36/2009, 150/2011, 144/2012, 19/2013, 137/2015, 123/2017, 98/2019, 144/2020.

Mrežni izvori:

1. Europski zeleni plan, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/european-green-deal/>, pristupljeno 21. prosinca 2023.
2. Gradski odjeli i služba, <https://www.osijek.hr/gradska-uprava/gradski-uredi-odjeli-i-sluzbe/>, pristupljeno 16. siječnja 2024.
3. Ilegalne deponije otpada prijavite putem aplikacije ELOO, https://www.haop.hr/hr/baze-i-portali/evidencija-lokacija-odbacenog-otpada-eloo_, pristupljeno 14. siječnja 2024.
4. Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže, <https://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/upravljanje-zastice-nim-podrucjima/javne-ustanove-za>, pristupljeno 3. siječnja 2024.
5. Novi priručnik o aplikaciji Pametni Zeleni telefon, <https://zelena-akcija.hr/hr/vijesti/novi-prirucnik-o-aplikaciji-pametni-zeleni-telefon>, pristupljeno 21. prosinca 2023.
6. O Ministarstvu, <https://mzost.gov.hr/o-ministarstvu-1065/1065>, pristupljeno 15. siječnja 2024.
7. Politika u području okoliša: Opća načela i osnovni okvir, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/71/politika-u-podrucju-okolisa-opca-nacela-i-osnovni-okvir>, pristupljeno 13. prosinca 2023.

8. Pravo građana na pristup informacijama o okolišu: Ključ održivog društva, <https://www.pravos.unios.hr/zelena-pravna-klinia/pravo-gradana-na-pristup-informacijama-o-okolisu-kljuc-odrzivog-drustva/>, pristupljeno 13. prosinca 2023.
9. Transformiranje našeg svijeta: Agenda za održivi razvoj do 2030., <https://sdgs.un.org/2030agenda>, pristupljeno 11. siječnja 2024.
10. Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša, <https://www.obz.hr/index.php/opci-podaci-gradjenje>, pristupljeno 16. siječnja 2024.
11. Upravni odjel za prostorno uređenje, graditeljstvo i zaštitu okoliša, <https://www.osijek.hr/gradska-uprava/gradski-uredi-odjeli-i-sluzbe/upravni-odjel-za-prostorno-uredenje-graditeljstvo-i-zastitu-okolisa>, pristupljeno 16. siječnja 2024.
12. Uprava za procjenu utjecaja na okoliš i održivo gospodarenje otpadom, <https://mzozt.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-procjenu-utjecaja-na-okolis-i-odrzivo-gospodarenje-otpadom-1271/1271>, pristupljeno 16. siječnja 2024.
13. Upravna tijela, <https://www.obz.hr/index.php/zupanijska-tijela/upravna-tijela>, pristupljeno 16. siječnja 2024.

REDUCTION OF ENVIRONMENTAL POLLUTION THROUGH GREEN SOCIAL WORK AND ACTIVE ENGAGEMENT OF CITIZENS AND PUBLIC BODIES

Abstract

In today's world, reducing environmental pollution represents one of the complex issues. To encourage change, it is necessary to act interdisciplinary while focusing on the active engagement of citizens, public authorities, and social work. Green social work encompasses a holistic approach to the issue, as it integrates the importance of ecological awareness into comprehensive social structures at national and global levels. Therefore, emphasis is placed on public education to transform unsustainable human practices into sustainable models through the enhancement of knowledge and awareness. In this context, it is stressed that the duty of public authorities is to implement legislation that will be grounded in the long-term preservation of human coexistence with the environment. From this perspective, the social worker acts as a mediator between the voice of the citizens and public authorities, promoting the values of intergenerational responsibility, social justice, and environmental equity. Accordingly, the synergistic collaboration of public authorities, green social work, and active civic engagement creates a framework of security that protects the highest constitutional values and ensures the right to a clean environment.

Keywords: *public authorities, civic participation, green social work, sustainable model, pollution, environmental awareness*